

Ambitie

Als de kleinste gemeente in Nederland wil Schiermonnikoog een voorbeeldfunctie aannemen. Als het hier niet kan, kan het nergens! Zo heeft Schiermonnikoog zichzelf de doelstelling gesteld om het eerste aardgasvrije eiland en de eerste aardgasvrije gemeente van Nederland te worden. In dit kader is besloten om mee te doen aan het Programma Aardgasvrij Wijken.

Een aantal beleidsstukken en processen hebben geleid tot deze ambitie. Kaderscheppend voor duurzaamheidsambities zijn het Kyoto Protocol (1997), het Parijs Akkoord (2015) en het Nederlandse Klimaatakkoord (2019). Voor wat betreft lokale ambities is in 2007 door de Waddeneilanden al het Ambitiemanifest Waddeneilanden opgesteld, met als doelstelling een volledig zelfvoorzienend Waddengebied met een duurzame energie- en watervoorziening. Hier is in 2016 vervolg aan gegeven met het Uitvoeringsprogramma impuls duurzaamheid 2017-2021. In 2019 is door de Gemeente Schiermonnikoog in co-creatie met de eilandbewoners (via eilandcharettes) de projectnota Dursum Eilaun opgesteld, waarin de concrete ambitie wordt geformuleerd om uiterlijk in 2025 te komen tot een zelfvoorzienend, duurzaam eiland. Daarop volgde een energieverkenning (uitgevoerd door Maatschap ProDO, Royal HaskoningDHV en Hanze Hogeschool Groningen) welke als input diende voor de transitievisie warmte. Voor de transitievisie warmte is in 2021 ook een bewonersonderzoek uitgevoerd. Deze proeftuinaanvraag is een invulling van de aanbevelingen uit het project Dursum Eilaun, de transitievisie warmte en het bewonersonderzoek.

Wijk Nieuw-Dokkum

De gemeente Schiermonnikoog vraagt deze proeftuin aan voor de wijk Nieuw-Dokkum. In Nieuw-Dokkum zijn 152 woningen en 5 utiliteitspanden aanwezig: een basis-en middelbare school, een gymzaal, een gezondheidscentrum en een busremise. De wijk kenmerkt zich door het hoge aantal jaren '70 woningen en de vele (voormalig) woningbouwcorporatiewoningen. De eigendomsverhouding is 48% particuliere woningen tegenover 52% woningbouwcorporatiewoningen van WoonFriesland.

De bewoners van Nieuw-Dokkum staan bekend als mensen die graag de handen uit de mouwen steken. De bewoners van de wijk kennen elkaar goed en de gemeente staat dichtbij de bewoners. Dit is op basis van de kennis van de ambtenaren van de gemeente.

Participatie- en Communicatieaanpak

In een kleine, hechte gemeenschap als Schiermonnikoog is betrokkenheid en keuzevrijheid essentieel voor het slagen van lokale beleidsplannen. Daarom zijn er in de afgelopen twee jaar diverse eilandcharrettes uitgevoerd met inwoners, het college en de raad. Hierin zijn diverse uitgangspunten en principes vastgesteld voor een aardgasvrij eiland welke centraal staan in de participatie- en communicatieaanpak. De geformuleerde randvoorwaarden voor het bereiken van een duurzaam eiland zijn als volgt:

1. Wees transparant en eerlijk over gekozen oplossingen.
2. Wees reëel: oplossingen moeten robuust, toepasbaar, betaalbaar en passend zijn.
3. No-Regret: we gaan nu aan de slag, ook al zullen er in de toekomst nieuwe mogelijkheden komen die nog beter zouden zijn geweest, we komen in actie, we blijven niet wachten.
4. Inzetten op maximaal besparen van energie, zodat zo weinig mogelijk duurzame energie hoeft te worden opgewekt.
5. In het proces wordt gestreefd naar mede-eigenaarschap en collectiviteit ten behoeve van een circulaire energie-economie.
6. De eerdergenoemde doelgroepen (inwoners, ondernemers, toeristen) leveren een actieve bijdrage aan de verduurzaming en aan de weg ernaartoe.
7. De investeringen zijn veilige investeringen met een maatschappelijk rendement.
8. Sterk gericht op de natuurwaarden van Schiermonnikoog en de ruimtelijke inrichting.
9. Gericht op 'laaghangend fruit'; eerst die dingen doen die een groot effect hebben op duurzame doelstelling en die laten zien dat we dit doel samen kunnen bereiken.

10. Aansluiten bij de eilander identiteit.

Daarnaast zijn de volgende principes vastgesteld:

1. We nemen eigen verantwoordelijkheid en willen gezamenlijk concreet met elkaar aan de slag.
2. We willen de energietransitie coöperatief organiseren zodat de baten zo goed mogelijk landen bij de inwoners en ondernemers van het eiland.
3. We zijn voor het behoud en de versterking van onze natuurwaarden en landschappelijke kwaliteiten.
4. Iedereen die dat wil kan meedoen.

Persoonlijke aanpak

Op een eiland als Schiermonnikoog heerst een echte 'ons-kent-ons' cultuur, wat betekent dat iedereen elkaar goed kent. Dit geldt ook voor de wijk Nieuw-Dokkum. De bewoners hebben vertrouwen in de mensen in hun directe omgeving en vinden direct en persoonlijk contact belangrijk. De gemeente speelt hier ook een rol in aangezien de afstand tussen de bewoners en de gemeente klein is.

De gemeente is zich ervan bewust dat dit project een grote impact heeft op de bewoners van Nieuw-Dokkum. Dit vraagt dan ook om een verdergaande persoonlijke participatie- en communicatieaanpak. De ambtenaren van de gemeente geven aan dat zij de grootste slagingskans zien in een aanpak waarbij 1) De belangen van de bewoners voorop staan, 2) Er gewerkt wordt vanuit een visie van samenwerking waarbij bewoners en de gemeente gelijkwaardig zijn, 3) Er persoonlijk contact is. Het is belangrijk om te vermelden dat niet iedereen wil/kan participeren op hetzelfde niveau. Het is de taak van de gemeente om het gewenste niveau van participatie van de bewoners te peilen en hun bestuursstijl daarop aan te passen.

Op basis van de bewoners en de voorkeur van de gemeente is gekozen voor kleine huiskamer-sessies. Hiermee wordt voldaan aan het gewenste directe en persoonlijke contact. Bewoners hebben de mogelijkheid om vragen te stellen en er kan informatie verstrekt worden door de projectleider. Tijdens deze sessies kan ook het gewenste niveau van participatie door de bewoners worden gepeild. Participatie is maatwerk, dus op basis van de huiskamer-sessies zal er een vervolg van de participatie- en communicatieaanpak worden gemaakt.

Inclusiviteit

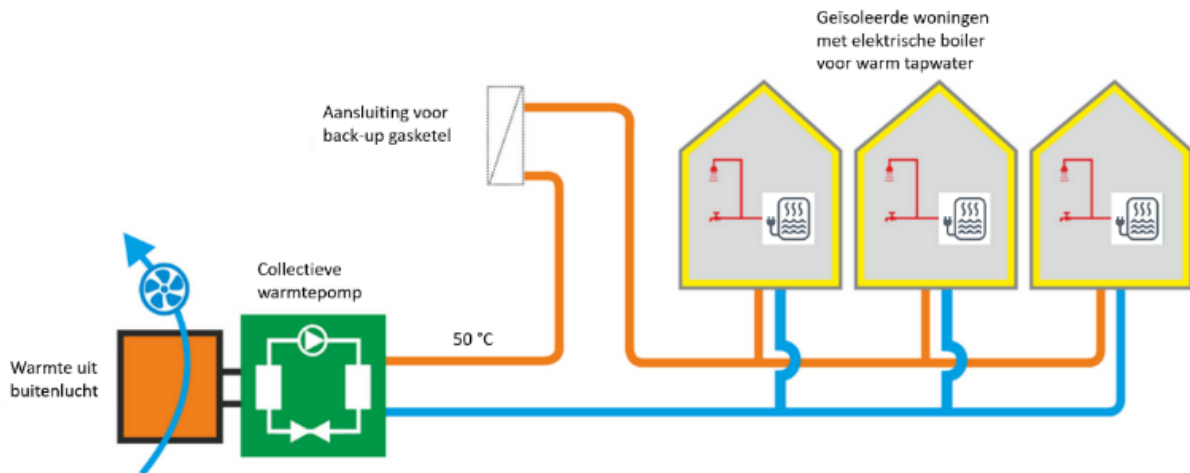
Het is essentieel dat er een breed draagvlak wordt gecreëerd over het hele spectrum van de bewoners tot de netbeheerder. De aanpak zal daarom gericht zijn op een inclusief beleid, wat betekent dat iedereen mee kan doen.

Om dit te bereiken, zal er extra aandacht worden besteed aan de naar schatting 20 huishoudens in Nieuw-Dokkum waar welzijnsmedewerkers van de gemeente actief zijn. Deze huishoudens wonen in huurwoningen van WoonFriesland. Een welzijnsmedewerker gaat met de woonconsulent en/of projectmanager mee wanneer er gesproken wordt over de proeftuin. Ook zullen er aanvullende gesprekken worden gepland voor deze huishoudens. Dit is niet alleen om de betrokkenheid te garanderen, het is ook een gelegenheid om extra aandacht te geven aan de meest kwetsbare bewoners in Nieuw-Dokkum. Daarnaast is vanuit het sociaal domein een ouderenmedewerker actief die koffiemomenten organiseert voor de ouderen in de wijk.

Techniek LT-warmtenet

Tijdens Dursum Eilaun zijn meerdere technieken voorgelegd aan de bewoners als onderdeel van de eilandcharrettes. Vervolgens zijn er specifiek voor Nieuw-Dokkum de technieken: LT-warmtenet, HT-warmtenet en all-electric, doorgerekend en vergeleken. Hiervoor zijn de uitgangspunten en randvoorwaarden van de eilandcharrettes meegenomen. In deze analyse, komt het LT-warmtenet als beste optie naar voren voor de wijk Nieuw-Dokkum.

Als bron wordt een collectieve lucht water warmtepomp gebruikt. De technische ruimte wordt meegenomen in het ontwerp van het nieuwe leer- en ontwikkelcentrum, welke op de huidige locatie van de basisschool komt. Als back-up wordt het huidige gasnet gebruikt. I.o.m. de toekomstig exploiterende warmtepartner wordt een definitief ontwerp gemaakt voor het net in de wijk.

Met een centrale, collectieve oplossing komt de stilte in de wijk (die kenmerkend is voor het eiland) niet in het gedrang. Daarnaast legt het warmtenet minder beslag op de capaciteit van het elektriciteitsnet waardoor het aanleggen van extra infrastructuur in de vorm van een wadkabel niet nodig is. Dit is in lijn met de wens van het behouden en beschermen van de natuur op Schiermonnikoog. Daarnaast is deze oplossing relatief makkelijk op te schalen naar andere delen van het eiland. Het warmtenet biedt ook uitstekend de gelegenheid om deze coöperatief te exploiteren en de baten lokaal te houden. De lokale energiecoöperatie "De Sintrale" zal in de uitvoering de coöperatieve exploitatie van het warmtenet verzorgen.

Voordat de wijk overgaat op het warmtenet moeten de woningen geïsoleerd worden tot de standaard. De huurwoningen van woningbouwcorporatie WoonFriesland zijn onlangs tot een B label gerenoveerd. Dit is bereikt door de gevel, vloer en ramen te isoleren en zonnepanelen te plaatsen. Hiermee zijn de woningen al voor een zeer groot deel gereed gemaakt voor LT-verwarming. Alleen dakisolatie moet hier nog plaatsvinden. De bouwstijl en bouwkundige kwaliteit van de huur en koopwoningen is gelijk. De corporatiewoningen voldoen al bijna aan de standaard en alle woningen in particulier eigendom kunnen deze stap maken. Dit maakt het mogelijk dat de woningen vervolgens efficiënt verwarmd kunnen worden op LT-niveau met behoud van het bestaande afgiftesysteem. Warmtapwater wordt geleverd door een elektrische boiler welke warm water uit het warmtenet verder in temperatuur verhoogt.

De aanpak

De seizoensgebonden aard van drukte op Schiermonnikoog is bepalend voor de planning van werkzaamheden van het project. Seizoenswerk is op een hoogtepunt tussen april en oktober.

Als eerst is het nodig om de woningen in Nieuw-Dokkum te isoleren tot de standaard. In samenwerking met het lokale bouwbedrijf Dijkstra Schiermonnikoog, krijgen alle particuliere inwoners een individuele scan van hun woning, zodat ze precies weten welke maatregelen vereist zijn en wat de kosten hiervan zijn. Deze scan wordt kosteloos aangeboden vanuit de proeftuin. Vervolgens beslissen de inwoners zelf wie de maatregelen uitvoert. De gemeente verwacht dat het uitvoeren van de energiescan en het laten isoleren van de 73 koopwoningen in golven zal gaan, met een aantal bewoners die actief meedoen en anderen die een meer afwachtende houding zullen tonen. We voorzien hierin drie isolatiefases verdeeld over 3 jaren (2022-2025).

Nadat de isolerende maatregelen zijn uitgevoerd, wordt er een definitieve beslissing genomen over de aanleg van het warmtenet in 2025/2026. Zodra er een 'go' is gegeven moeten er ook installatietechnische aanpassingen in de woningen worden gedaan, zoals het plaatsen van een elektrische boiler en een

elektrische kookplaat. Dit wordt waar mogelijk gedaan middels een collectieve inkoop, ook met de woningen van de woningbouwcorporatie. De eerdergenoemde lokale installateurs worden hierbij betrokken.

Lokaal worden 'buurtcoaches' (elders bekend als energiecoaches) opgeleid om bewoners te ondersteunen bij de keuzes en ook zorgen en vragen te signaleren in de wijk. Ook worden lokale bedrijven betrokken in de uitvoering. Dit draagt allemaal bij aan het creëren van lokale werkgelegenheid.

Voor de financiering van het project wordt gebruik gemaakt van bestaande landelijke en provinciale financieringsinstrumenten, zoals subsidies en leningen. Hiermee is woonlastenneutraliteit voor de particuliere woningeigenaren en de huurders haalbaar.

Regie en organisatie

De gemeente pakt in de uitvoering van de warmtetransitie de rol van procesregisseur. Lijnen tussen de verschillende afdelingen zijn kort en expertise over diverse onderwerpen is breed aanwezig. De gemeente zoekt expliciet naar synergiën tussen de verschillende afdelingen en combineert zo meerdere ruimtelijke en sociaaleconomische opgaven in haar aanpak. De portefeuillehouder duurzaamheid is de eindverantwoordelijke, budgetverantwoordelijke en heeft in de voorbereidingsfase volledig mandaat. Voor de projectuitvoering wordt er een projectleider aangesteld. Om regie te houden op de totale voortgang wordt er een klankbordgroep aangesteld met diverse stakeholders. Voor de uitvoering worden er werkgroepen ingericht met diverse stakeholders die minimaal eens per maand bij elkaar komen. De volgende werkgroepen worden ingericht: communicatie & participatie, uitvoering isolatieaanpak, warmtenet en koppelkansen.

Veel van de werkzaamheden in zowel de voorbereiding als de uitvoering zullen in gezamenlijkheid met de bewoners worden opgepakt. Veel eilanders zijn bereid om hard te werken voor het behoud van hun eigen leefomgeving. Vanwege de smalle omvang van de ambtelijke organisatie wordt veel samenwerking gezocht. Een deel van de uitvoering van communicatie en participatie komt te liggen bij de woningbouwcorporatie, de energiecoöperatie en wordt uitgevoerd door de buurtcoach(es).

Om diverse redenen zoals nationale maatschappelijke kosten en impact op de natuur, willen de gemeente Schiermonnikoog en Liander voorkomen dat voor het eiland een nieuwe wadkabel aangelegd moet worden. Als onderdeel van de Proeftuin onderzoeken Liander en de gemeente Schiermonnikoog een nieuwe vorm van samenwerking, bijvoorbeeld door het lokaal opslaan van energie. Deze samenwerking in de Proeftuin vormt onderdeel van een groter onderzoek naar de energievoorziening op de Waddeneilanden in samenwerking met provincie Fryslân, gemeente Ameland, gemeente Terschelling, gemeente Vlieland, gemeente Schiermonnikoog en netbeheerder Liander.

Verbinding met andere opgaven

Naar aanleiding van alle interne en externe overleggen heeft de gemeente uitgebreide aandacht besteed aan het verbinden van opgaven naast de warmtetransitie. In het ruimtelijk domein is aanleg van een warmtenet een aanwezige ingreep. Tegelijk biedt het ook een kans om andere ruimtelijke opgaven aan te pakken zoals het bevorderen van biodiversiteit, het scheiden van het rioolstelsel en het invoeren van snelheidsbeperkingen op de weg. Ook zorgt het individueel langsgaan bij bewoners voor meer aandacht bij de 20 huishoudens in de wijk waar Zorg en Welzijn actief is. Ten slotte, wordt de proeftuin gekoppeld aan opleidingsdoelstellingen van het in Nieuw-Dokkum nieuw te ontwikkelen Leer- en Ontwikkelcentrum. Studenten zullen praktijkervaring opdoen bij de vereiste installatie- en bouwwerkzaamheden.